

Tyúkanyó

Kicsiny, összeaszott, töpörödött vénasszony volt. Sárgás-zöld szemei oly mélyről csillanók, mint a kiapadó kútvíz, csuparánc arca dohánybarna, megritkult, ősz haja boglyas, mint a madárfészek, nyitott, fogatlan szája sötét, akár a pincegádor. Tyúkanyó télen-nyáron kopott, szakadozott, fekete ruhát viselt, az évszaknak megfelelően vastagabbat, vékonyabbat, fején fekete kendőt, mellén keresztbekötve ugyanolyat. Lábbelije sarú volt vagy pampus-féle, azt maga csinálta, szőtte, spárgából, fonálból, s belülről posztóval bélelte. Ebben nesztelenül, settenkedő léptekkel, tipegve, vontatottan járt, s görnyedten, meghajolva, mint aki életében sokat cipelt a hátán fát, rőzsét, más egyebet. Mint ahogy cipelt is, még élete utolsó hónapjaiban is, zsák alatt roskadozva hazafelé. Aki így találkozott velé, behavazott bokrok hirtelen kanyarulatában — könyvolvasó — akaratlanul Lagerlöf Zelma Gondanyójával vetette össze. Néhány telepi asszony viszont boszorkányhoz hasonlította. Sőt akadt buta babonás, aki varázsló, szemverő, bűvölő erővel is felruházta. Hogy így történhetett, ahhoz egy-két elejtett szavával a vénasszony is hozzájárult. Noha kétségtelen, hogy voltak tapasztalatai, képességei — különösen, ami a tyúkokat illette — melyekkel más nem rendelkezett, de ez koránál fogva érthető volt. Ezenfelül Baba, Babe vagy Májkó — mert csak így hívták a telepen — oly vidékről származott Vajdaságba, ahol az emberek közelebb álltak a természethez. De biztos, hogy mindenhol előbukkanó jellegzetes alakja is bő alkalmat adott megjegyzésekre. Mert Baba, mint afféle kíváncsi, keveset-álvó öregasszony, többnyire úton volt. Utcán, parkban, udvarban, kertekben, ől körül: mindenütt belebotlott az emberbe. Mint ahogy váratlanul előtipegett nem egyszer bokrok, sövények, fáskamrák mögül is. Megtörtént, hogy mialatt valamelyik család gyanutlanul vitatta legbenső ügyeit, ő ott hajladozott és hallgatózott disznóparéjt szedve mirtuszaiknál. Természetes, hogy mérgelődtek, ha megpillantották. De bosszankodásuknak csak maguk közt adtak kifejezést. Mindez azért lehetett, mert a telepi házak és kertek nem voltak elkerítve. S noha mindenki ragaszkodott portájához, a területésért nem volt meggátolható. Feleségük, gyerekek, baromfijuk, malacuk útján többen is elkövették. A tulajdonszertelet e téren eléggé elhomályosodott. Mi sem természetesebb hát, hogy az »enyém, tiéd, övé« fogalmainak e zűrzavaros összekeveredésében Baba sem volt más. Sőt az is előfordult, hogy betelepedett néhány vénasszony társaságában valamelyik fa alá, gyümölcsnézőnek. De ez még a jobb időkben történt, a család szerencsecsillaga akkor még fennen ragyogott, s nem volt lehanyaglóban, mások jobb sorsára fenekedő, irigy cselszövők jóvoltából. A vénasszonnyal akkor még több respektussal bántak, s néhányan be is hódoltak, hizelegve, meghunyászkodva, kedvében járva. Bár azelőtt csak

olyan szegény asszonynak tartották, mint saját magukat. De hát ki tudja, nem forogat-e valamit fejében, nincs-e ártó szándékkal? — gondolták. (Jóllehet a telepi krónika semmi ilyesfélét sem jegyzett fel.) Baba az ily asszonyok számára »orákulum« volt. Szavait áhitattal lesték, úgy adták tovább. »A Májkó mondta...« — tették hozzá. Ez volt híreiken a hivatalos pecsét. »Ő csak igazán tudja — mondták. — Fia nagy ember, ott ül a forrásnál...« Szavait hát szentírásnak vették. Így történt, hogy mások is kerültek a vele való összeszólalkozást. Olyanok, akik éppenséggel nem úgy vélekedtek, mint a behódoltak. Hátha csinál valamit, amit megbánhatnak. Hiszen olyan nagyokat tudott hallgatni, mialatt nesztelenül, settenkedő léptekkel járta a telepet, csak mélyenülő szemei vizslattak — éberem.

De nemcsak hallgatni tudott, kiabálni is, ha megbántották, vagy baj, méltánytalanság érte. Ha hangját megeresztette, fűrészelő rikácsolása az egész telepet felverte. Kivált, ha kedvenc csirkéit vagy dédelgetett tyúkjait bántotta valaki. Jaj volt a göröngyöt dobónak vagy kutyát pujgató embernek! Még száz keresztvizet is leszedett volna szidalmaival. Aki hallgatta, még csak gondolni se merete volna, hogy a vénasszony tüdeje kavernás. Fenyegetőzésébe néha még olyan asszony is belesápadt, aki különben nem sokba vette. »Jaj, János, miértis kellett a kutyát a tyúkokra pujgatódnod...« tett szemrehányást az urának.

Dehát elmúltak ezek az évek, Májkó is lejjebb adta. Már rég megcsendesedett, a csontemberrel is egyre többször akadt keményebb veresége. Már azt rebesgették, nem éri meg a tavaszt, sőt valaki azt mondta: »Most biztosan el fog patkolni.« De az öregasszony, aki nem volt már más, csak csont, bőr és ín, felemelkedett betegágából és rettegett fejszéjével, mellyel hetvenkétéves kora ellenére csomós fadarakokat vert széjjel, elűzte a kísértő rémet. »Még ráérek elaludni!« — kiabálta utána. A telepiek szinte megkönnyebbülve látták, hogy hosszas betegsége után újra kicsoszog az udvarba megnézni, mit csinálnak rég-látott, ajnározott tyúkjai. »Csakhogy él« — mondogatták néhányan, akik bogarassága ellenére is kedvelték. S elnézték, mint tesz-vesz, piszmozg a tyúkólban, mint hívja, szólongatja, becézi tollasait.

Mert a tyúk és csibe volt mindene. Érettük élt-halt, miattuk volt a telepiekkel összetűzése, nekik áldozta napjait, kora reggeltől késő estélig. Kacsá, liba, pulyka nem érdekelte, csak tyúk.

— ODI, ODI, ODI! — verte fel hívó hangja már hajnalban a parkot, mint valami messzire rivalló kürtszó, — ODI, ODI, ODI! — hallatszott reggel, délben, délután, estefelé, — ODI, ODI, ODI! — sürgett a hívás aggódva, szeretettel, fáradhatatlanul, ha valamelyik kamasz csibe eltévedt, erdőbe bitangolt. Ezt már csak szükségtelenül megtevézte a »pipuka, pipuka«-szólongatás, — melyet mások is átvettek tőle —, mikor a mindenhonnan előszáradó tyúkok és csirkék a szem után kapkodva, körülvették.

Mert Májkó fáradhatatlan volt az eleség előteremtésében. Ha nem volt kukoricája — pedig többször megesett — aggott kora ellenére eltipegett hátára vetett zsákkal a mezőkre, hogy kalászt szedjen. Kezdte az árpán, folytatta búzán, szükségből ráfanyalodott zabra, kölesre, muharra, de legjobban a napraforgónak örült. A sínek közé szóródott, salakos magból, amíg lehetett, néha három zsákkal is hazacipelte. Otthon aztán ponyvadarabot terített le, kifejtette a kalászokat, s szélnek eresztve, pelyvátlanította. Ugyanúgy portalanította a napraforgót is.

De hogy baromfija egyéb élelemben se lásson hiányt, kicsapta az utcára, hadd menjenek a telepi kertekbe keresni, zöldet. Vagy a maga-

fabrikálta kijárón a szomszédos kertekbe engedte, nem csinálva magának belőle gondot, ha csibéi, tyúkjai megdézsmálták, torzsig csipkedték a veteményeket. Az ilyenekből támadt a legtöbb veszekedés, perpatvar, mert közvetlen kertszomszédjai nem voltak hajlandók Baba »előjogait« respektálni. Nékik a törvény törvény volt, a rendelet rendelet. Ha ők betartották, mástól is megkövetelték. Popovics tanítóék éppúgy, mint Zádorék, a hivatalnokcsalád.

— Májkó, hát miért eresztette ki a baromfit megint a kertbe? Hányszor mondjam még, hogy zárja be a tyúkokat, ahogy én. Ha még egyszer itt látom valamelyiket, bottal ütöm le a lábát! Nézze, mit csináltak a kelkáposztával?

— É! — emelte fel hangját és fejét harcrakészen az öregasszony. — Ne ide to baš tako. Šta vi mislite?

— Nego? — Da vaša živina počupa svu moju baštu? Baš! — Sad sam vas poslednji put upozorila.

— Vidićemo. Samo probajte moju živinu dirati!

Igy Popovicsné. Zádorné meg emígy:

— Mi az, Májkó? Már megint beeresztette tyúkjait a kertbe? Hát mit gondol tulajdonképen? Azért ültettünk talán, hogy a maga tyúkjai lecsipkedjék? Csak még egyszer találjam itt valamelyiket, a kutyát uszítom rá. Aztán mehet panaszra Poncius Pilátushoz, ha már nem akarja betartani az igazgatóság rendeletét, mely magára ugyanúgy vonatkozik.

Ilyen és hasonló összeszólalkozások többször is előfordultak. Hosszabb fegyverszünet csak akkor jött létre, midőn a tél vastag bundát borított a kertekre, s a tyúkok nem férközhettek hozzá az őszi parajhoz és salátához. De a hó eltakarodtával újra megindult a háborúskodás, s a két szomszédasszony nem egyszer pokolba kívánta Babát.

— Hogy vinné el már egyszer az ördög! — mondták, néha a füle hallatára. S még meg is kérdezték:

— Čujete li, Majko?

— A što gospodjo? — tette magát Baba, mintha nem hallotta volna, noha nagyon is jól hallott, szokatlanul éles fülével még távolabbi beszélgetéseket is.

— Dokle čete još živeti?

—É, ranoj moje, dok Bog hoće.

Az utolsó két esztendőben Májkó sokat engedett korábbi fürgeségéből. Már nem barangolta be, szokása szerint, hajnalban a telepet. Zádorné meg is jegyezte:

— Nem veszed észre, Laci, hogy Májkó már nem járkál úgy reggenként, mint azelőtt? Nappal is, nem tudom, mikor láttam erre felé.

— Nem figyeltem rá, — válaszolta a férje. — De annál többet látom a tyúkudvarban.

— Igen, valamit eszskabál. Kukoricaszárból tyúkol-félét. Hogy legyen télen hol tojniok, melegedniök. Sajnos, már a mi tyúkjaink közül is átszokott néhány. Ha tojniok kell, csak átröpülnek. A tojást aztán hiába reklamálom. Váltig azt hangoztatja, hogy a mieink nem járnak oda. Inkább levágom: hát a két-három átszállót, semhogy tovább mérgeledjem.

Májkó nagyon értett hozzá, hogy kell tyúkokat megszelídíteni. Babonás asszonyok azt mondták, hogy megvrácsázza őket. Kétségtelen, hogy a baromfi nagyon ragaszkodott hozzá. De törődött is velük. Melegben keltette, tartotta, s még a kamaszodó csibék is konyhájában a'udtak. Azontúl is gondja volt rájuk. Sokszor leült a tyúkudvar nagy-

tuskója elé, maga köré csődítette a baromfit, kezéből etette, ölében dajkálta, gyakran beszélt is hozzájuk, sőt zsörtölődött is.

Babának azonban nem volt mindig szerencséje. Megtörtént, hogy egy-egy nagyobb tyúkvész után alig maradt hírmondóba. A roskadozó ólat a falánk patkányok szívesen látogatták. De legjobban mégis az aszályos esztendők sujtották Májkót. Mikor mindenből jóval kevesebb termett, s a kukoricát nem lehetett megfizetni. Lega'ábbis nem olyan szegény asszonynak, mint amilyen ő volt. Mert hiába lett fia a felszabadulás után nagy ember, annak előnyeit pénzügyi szempontból alig érezte.

Pedig, ha nem is mutatta, Babának rosszul esett, hogy nincs körötte udvar a tollas, kotkodácsoló, csőrével kapkodó, vagdosó aprómarhából. Azt a néhányat hát, ami mutatóba megmaradt, még jobban dédelgette.

— Nézd, nézd, — szól egyik délután Zádorné az urához, átmutatva az árok tulsó oldalára, — hogy mászik a Májkó a tüskés bokrokon keresztül tyúkjáért, melyet a kutya átkergetett. S hogy hívja, biztatja, szölongatja! S ni, a tyúk is: hogy felfigyelt hangjára, s hogy visszakotkodácsol!... Most elérte, megfogta, magához ölelte... S már mászik is vissza. Hát nem megtható? Az ember ilyenkor haragudni se tud reá.

Az utolsó évben Májkó két kotlósaljnyi csibét keltetett ki. Mikor megkamaszosodtak, volt ismét pusztítás, tollas tatárjárás a veteményes kertekben. De parázs, pattogó veszekedés is.

— A šta vi mislite, Majko? — kezdte a csibéket bottal zavarni a tanítónő.

— A šta vi mislite? — replikázott Baba. — Čime ću ih raniti, kad nemam ni ječma, ni žita, ni kukuruza?

— Ju nale! Tako nešto bezobrazno! Pa jesam ja za vašu živinu sadila kupus, kalarabu, patlidžan? — Vidi je samo?

— Da! — vágta vissza keményen az öregasszony. S folytatta a veszekedést.

— Ugy, úgy! — mondogatták kárörvendően a hátsó udvarban. — Folyik már az előadás!

— No a Babát ugyan nem kiabálják túl, az utolsó szó csak az övé marad — jegyezte meg menyé.

Július közepe táján a kikeltett csirkék azonban alaposan megfogyatkoztak. Még Zádornénak is feltűnt, hogy egyre kevesebb andalog, bogarászik, csipkedi a veteményt. A vénasszony menyé, Boriska — úgy látszik — nagyonis sűrűn vagdos belőlük, — gondolta. Persze, ha az ember kétszer is csibét eszik hetenként, a sok is elfogy. Meg is kérdezte egy alkalommal:

— Hallod-e, Boris! Ugyancsak nekiláttatok a csirkéknek. Már alig, ha tíz-tizenkettő szaladgál a kertekben.

— Ha a Baba megeszi őket.

— Nem hiszem azt, Boris. Épp a Baba enné meg, aki annyira szereti a csirkéket?

— De bizony hogy ő!

— És ti?

— No, amit mi megeszünk!

— Dehát elvégre a ti bajotok, ha elfogy.

— No, Baba — szólott egyik nap a vénasszonyhoz. — Igaz-e, hogy a maga fazekában tűnik el a sok szép, vágnivaló csirke?

— Az én fazekamban? Ki mondta? — kérdezt, idegenszerű kiejtésével.

— Boriska? — legyintett kezével. — Hazudik. Ők esznek meg mindent, nem tudnak spórolni, aztán a Baba... Jó, jó — mormogta, s méltatlankodva elcsoszogott.

— Szegény Májkó — zárta be szavait Zádorné, mikor elmesélte a történetét urának. — Ő neveli fel a csirkéket, ő vesz össze miattuk mindenkivel, s a végén mások eszik meg a baromfit.

A nyár már vége felé járt, s a megmaradt csibék anyányivá tollasodtak, de ha felhangzott reggel, délelőtt, este felé a vénasszony hívása:

— ODI, ODI, ODI!

fájdalmasan, akár egy messzibe harsant, kereső kúrtszó — szinte egymást gázolva, hanyatthomlok rohantak az őket hazaváró vénasszonyhoz. Ó, milyen jó is volt hallaniok a hívó szót:

— ODI, ODI, ODI!

Mennyi minden rejtett e szavakban: kukoricaszem, áztatott kenyér, gondoskodás, fészek...

— Hallod, hogy hívja Májkó a tyúkjait? — szólt oda Zádorné a férjéhez. — Ideje, hogy mi is etessünk.

S elindultak a kukoricásdobozzal és moslékos tállal hátra.

Májkó ott ült küsszékén, a baromfiudvarban, szokása szerint a nagy, síma tönkre borulva, ha pillanatokra elnyomta az álom, összeaszott arca inas, venyigeszerű karjain. Vállain jérce, nyakszirtjén, fejbúbján is. Szép hófehérek, pirosaréjosak. Ültek tollászokdáltak, legyeket kapdosztak, bóbiskoltak. Elégedettek voltak, jóllakottak. A tuskó körül három sárga tyúk kapirgált s a porba hullott kölesszemeket szedegette. Mint pöffeszkedő, nagyhasú basa, úgy állt örökön közelükben a dísztollas kakas.

— Nézd, Laci, tipikus csendélet — jegyezte meg odaérve Zádorné. — Érdemes lenne lefesteni, s ezt a címet adni a képek: Tyúkanyó. — No, mit szólsz hozzá?

— Csakugyan le lehetne festeni.

— De nézd azt a bolond jércét, a vénasszony szemölcsét csipkedi. S az még csak meg sem mozdul. Ilyet! Még véresre csípi. — Várj, leteszem a tálat, odamegyek és felkeltem.

— Hiss! Hé, Májkó, ébredjen fel! — keltegette, megérintve a karját.

— Hé Májkó! — szólította meg még hangosabban.

De a vénasszony nem mozdult. Olyan mélyen aludt, hogy többé senki, semmi fel nem ébreszthette.

— Te, Laci — szólt Zádorné az urához elszoruló hangon. — Ez meghalt!

— Ugyan!

— Gyere ide, nézd meg.

Zádor odament, megemelte az öregasszony fejét, de az tehetetlenül visszahullott.

— Csakugyan vége — állapította meg.

— Szegény Májkó — mondta Zádorné. — De legalább utolsó perceit kedvenc tyúkjai közt töltötte.

S arra gondolt, hogy ezentúl nem fogja hallani, amint a vénasszony hívó hangja fájdalmas aggodalommal megszólal és tovaszáll a parkon, telepen, nagymezőn, akár egy eltévedtet kereső erdei kúrtszó:

— Odi, odi, odi!